

УДК. 37.036(018.26)

Ірина СЛЯТІНА

кандидат педагогічних наук,
концертмейстер кафедри музичного мистецтва
Миколаївського національного університету
імені В. О. Сухомлинського, м. Миколаїв, Україна
e-mail: yuriyshef@rambler.ru

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ УЧНІВ ПІДЛІТКОВОГО ВІКУ

Стаття присвячена дослідженню питання сучасних підходів до патріотичного виховання учнів підліткового віку.

Національна програма виховання і навчання підростаючого покоління в Україні передбачає підготовку високomorальних громадян, які піклуються про укріплення своєї незалежної Батьківщини, які володіють загальнолюдською системою цінностей та зберігають традиції українського народу.

Розкрито поняття терміну «патріотизм», викладено основні аспекти та завдання розвитку патріотичних нахилів серед учнів. Підкреслено важливість ролі вчителя музичного мистецтва у патріотичному вихованні учнів підліткового віку.

Ключові слова: патріотизм, патріотичне виховання, музичне мистецтво, учні підліткового віку.

На будь-якої стадії розвитку суспільства домінують певні орієнтири на виховання підростаючого покоління. У наш час особливо актуальною стає проблема національно-патріотичного виховання учнів підліткового віку засобами музичного мистецтва. Виховання національної свідомості та засвоєння певних законів гармонійного перебування нас в цьому світі – має стати основою навчально-виховного процесу. На цих поняттях ґрунтується не тільки майбутнє нашої країни, але й особисте внутрішнє «Я», яке неодмінно слід виховувати з самого дитинства.

Питання патріотичного виховання знаходить своє відображення в законодавчих концепціях, що не втратили своєї актуальності й сьогодні але, постійно оновлюючись, вищеперераховані концепції так і не були втілені в реалізацію певних задач та вирішення поданої проблеми [4; 5; 7; 9].

Суспільство завжди потребує розвитку, певних змін, інноваційних перетворень, технологій та концепцій, що допоможуть досягнути поставлене питання та вирішити певну проблему. Освітня галузь також потребує деяких змін, тобто доповнень, уточнень саме виховного характеру.

Події останніх років змушують педагогів більш ретельно ставитися до питання патріотизму серед учнів. Отже, роль вчителя у вихованні дітей посідає першочергової необхідності. Він стає незмінним провідником учнів до країни добра і гармонії, через яку вони досягають здобуті знання. Розвиток патріотизму в дітях це щоденне завдання вчителів, які, звісно, самі мають бути справжніми патріотами й можуть пояснити сутність патріотизму учням.

Патріотичне виховання як основну засаду навчання учнів підліткового віку досліджували такі відомі педагоги-науковці як А. Макаренко, В. Сухомлинський, К. Ушинський та інші. Педагоги сьогодення продовжують активне вивчення поданої проблеми. Зокрема це: І. Бех, Ю. Бондаренко, П. Ігнатенко, Р. Захарченко, М. Косарева, Л. Крицька, О. Олексюк, О. Онищук, та інші. Дослідження питання формування національних та загальнолюдських цінностей в просторі освітньо-виховного середовища виконуються: О. Вишневським, В. Іванчуком, Л. Рибалко, О. Поповим, А. Троцько, та іншими. З основами патріотичного виховання сучасної молоді нас ознайомлюють такі педагоги сьогодення, як: Л. Вовк, Ю. Руденко, М. Стельмахович, Г. Яківчук та інші.

Мета статті – розглянути шляхи реалізації сучасних підходів щодо патріотичного виховання учнів підліткового віку.

Підлітковий вік – називається так званим «перехідним». Згідно з цим часто з'являються певні труднощі в стосунках «батьки» – «діти», «вчитель» – «учень», «хлопець» – «дівчина», «учень» – «учень» тощо. Це все відбувається не випадково. Адже ця «перехідність» – не просто «важкий» характер або неправильне виховування батьків. Це, по-перше, викид певних гормонів та фізичні й статеві переміни, які відбуваються в кожній дитині приблизно в один і той же час. Ці роки вважаються особливо складними у порозумінні з дітьми, але ні батьки, ні тим паче вчителі, часто не бажають цього зрозуміти. Проте батькам ще можна пробачити їх некомпетентність у знанні педагогіки, але не вчителям.

У підлітковому віці важливо прививати хлопцям такі якості, як героїзм, безстрашність, стійкість та наполегливість, вони мають бажати відчувати себе справжніми захисниками Вітчизни. А дівчата мають відчувати себе берегинями «домашнього осередку», співати українських народних пісень та читати вірші українських поетів. Роль як хлопців, так і дівчат добре оспівується майже чи не в кожній українській народній пісні. От чому вчителю музичного мистецтва необхідно привчати учнів до їх прослуховування не тільки в стінах класу, але й вдома. Отже, учень-підліток потребує значної уваги вчителя, як з боку навчання, так і з боку виховання. Від вчителя потрібен особливий методичний вплив на дітей, певні уміння зібрати на собі усі погляди та справді зацікавити своїм повчанням. Задля цього також необхідно, щоб вчитель і сам був добре розвинутий у багатьох галузях науки та мистецтва і вмів висловлювати власну думку щодо громадянського питання.

Існують також певні засоби реалізації патріотичного виховання учнів, які полягають у створенні відповідних умов на заняттях, позакласних годинах та заходах. Вагомою ланкою для формування патріотичних нахилів є звертання до славної доби Козацтва. Сучасна молодь, як відомо, знає про козаків дуже мало, вважаючи їх лише воїнами-захисниками. Насправді основна мета козаків мала в собі набагато більше значення, ніж просто захист рідної землі. Достовірно відомо, що козаки мали надзвичайні здібності, що допомагали їм у боротьбі з ворогами. Їх феноменальність справді вражає, але, звісно, вкрита таємничою завісою, адже хоробрі воїни добре приховували свої можливості, тим самим не дозволяючи себе викрити. Своїм обов'язком вони вважали не тільки ідеальну військову підготовку, а й державно-політичні, культурно-історичні та психолого-педагогічні аспекти. Незрівнянна сила та мудрість, велич та могутність – ось головні характерні риси козацького війська. Отже, своїм прикладом козаки якнайліпше зможуть показати справжню патріотичну насагу, що пройшла крізь століття. Надання учням необхідної інформації з цієї теми неодмінно зацікавить їх та надасть можливість підвищити рівень патріотичної свідомості.

Для вчителя музичного мистецтва повинно існувати кредо педагога-гуманіста В. О. Сухомлинського «Я, як вчитель, на своїх уроках намагаюсь приділяти велику увагу громадянина-патріота, і перш за все вихованню людини!» Педагог був переконаний, що ефективну виховну роботу школа може будувати лише на основі тисячолітнього досвіду народної педагогіки, культурно-

історичних традицій і звичаїв. При цьому в учнів формується «корінь духовності», «серцевина людини – любов до Батьківщини». Духовне багатство особистості, як вважав Сухомлинський, – це передусім частина духовного багатства нації. Він рішуче вимагав найдбайливішого ставлення до духовних скарбів народу, вирішальними з яких він вважав традиції виховання підростаючих поколінь [10].

Отже, патріотичне виховання – це запорука стабільності та всебічного розвитку будь-якої країни в її майбутньому. Але, спершу, необхідно визначитися із значенням самого поняття «патріотизм».

Патріотизм (з грец. співвітчизник та з лат. – батьківщина) – громадянське почуття, змістом якого є любов до батьківщини, відданість своєму народові, гордість за надбання національної культури, готовність діяти в інтересах вітчизни та постати на її захист у разі необхідності [8].

Таким чином визначення даного слова саме виставляє перед вчителем завдання щодо розвитку патріотичних нахилів серед учнів: вивчення національної української культури; знаходження в ній певних особливостей, притаманних лише цій національності; розповідь про героїчні вчинки вітчизняних військовиків; пояснення ролі захисника вітчизни в теперішньому і майбутньому держави тощо.

Існує сучасне розуміння поняття «патріотизму». Воно є різнобарвним та неоднозначним. Це пояснюється складною природою даного явища та різноманітністю форм проявлення його. Скільки б різноманітних розумінь даного терміну не було, та головне в усіх них – це особиста повага та любов до рідної землі, яка повинна бути в серці кожної людини.

Не дарма Я. Л. Коменський вважав, що основним напрямком виховання повинно бути виховання у дитини прагнення надавати користь своїм послугами. Ця думка відображена у «Великій дидактиці»: «Тоді лише настав би щасливий стан у справах приватних і громадських, якщо б всі перейнялися бажанням діяти в інтересах загального добробуту» [3].

Задля цього саме вчителям необхідно приділяти велику увагу вихованню в учнях моральних, етичних, естетичних якостей, колективізму, шанобливого ставлення до людей поважного віку, своїх батьків та історії рідної землі, тобто, заохочувати дітей самостійно цікавитися традиціями та звичаями України, регіону, де учні проживають; історичними пам'ятками рідного міста тощо.

Видатний педагог А. С. Макаренко також визначав, що «патріотизм» – це не тільки «героїчний

спалах», а й тривала, болісна робота, часто навіть дуже важка, нецікава, брудна» [6]. Загалом так і відбувається – діти виростають та, не знаючи, куди їм себе подіти та що їм дійсно подобається, починають навчатися зовсім не в тій галузі, в якій би він міг найефективніше себе проявити. Саме тому ще одне важливе завдання вчителів розкрити індивідуальні здібності своїх учнів. Чим більше підлітків знайдуть себе на початку свого життєвого та творчого шляху, тим більше вони встигнуть зробити на благо своє та держави.

Завдання в цьому аспекті вчителя музичного мистецтва розкрити можливий творчий потенціал кожного зі своїх учнів. Для нашої країни ці «знахідки» є дуже важливими, тому що саме у справжніх майстрах своєї справи полягає надія на щасливе майбутнє України.

Ще одним важливим завданням вчителя музичного мистецтва є створення допоміжних образів, пов'язаних з рідним краєм, народною музикою, рідним словом, українськими піснями та символікою. На перший погляд, непомітні символи Прапора, Гербу та Гімну, які повинні бути в кожному класі будь-якої школи, насправді неабияк впливають на свідомість та підсвідомість учнів. А нагадування про кожен з цих символів та загальний спів Гімну взагалі привчить учнів з самого малку поважати рідну країну.

На уроках музичного мистецтва дуже доречно використовувати усілякі наочні матеріали, які б включали в себе хоча б маленьку часточку українського колориту: вишиванку, пшеничний колос, квіти барвінку, маку або мальви, народні інструменти (сопілку, ліру, свиріль, дрімбу та ін.) – все це невимушено запам'ятовується учнем тощо. Саме тому урок музичного мистецтва – може за бажанням та при великій праці вчителя стати найефективнішим патріотично-виховним уроком, на якому учні усіма своїми рецепторами відчули дух української національної культури.

Патріотичне почуття за думкою К. Д. Ушинського «останнім гине навіть у лиходії». А завдання і батьків і вчителів – не дозволити цій «лиходії» статися, щоб ніщо не змогло похитнути пошани підростаючого покоління до своєї держави та культури. Таким чином, виховання патріотизму вимагає систематичного глибокого розвитку та збагачення усіх сторін виховної роботи, задля перетворення учнів на справжніх патріотів.

На заняттях музичного мистецтва, також як на інших предметах, вчитель має керуватися де-

якими принципами виховного процесу зі специфікою саме патріотичного виховання:

- розвиток суспільства та події, які в ньому відбуваються як обумовленість патріотичного виховання;
- застосування форм, методів, прийомів, засобів, змісту патріотичного виховання в залежності від вікових та індивідуальних особливостей кожного з учнів;
- органічний зв'язок і діалектична єдність між змістом позашкільних та позакласних заходів і навчальним матеріалом;
- звертання вчителя до нових концепцій щодо організаційних моментів та нове розуміння ним основних педагогічних понять під час впровадження на уроці патріотично-виховних заходів;
- інтеграція патріотичного виховання з іншими видами виховних робіт;
- створення вчителем сприятливої психологічної атмосфери на уроці музичного виховання та особистого позитивного ставлення до учнів під час проведення патріотично-виховних заходів;
- сприяння з боку вчителя сумісної з сім'єю дитини патріотично-виховної роботи.

Суспільство завжди потребує розвитку, певних змін, інноваційних перетворень, технологій та концепцій, що допоможуть досягнути поставлене питання та вирішити певну проблему. Освітня галузь також потребує деяких змін, доповнень, уточнень саме виховного характеру. Події останніх років змушують педагогів більш ретельно ставитися до питання патріотизму серед учнів. Адже розвиток патріотизму учнів підліткового віку це щоденне завдання вчителів, які, звісно, самі мають бути справжніми патріотами й зуміти пояснити сутність патріотизму учням.

Задля цього саме вчителям необхідно приділяти велику увагу вихованню в учнях підліткового віку моральних, етичних, естетичних якостей, колективізму, шанобливого ставлення до людей поважного віку, своїх батьків та історії рідної землі, заохочувати дітей самостійно цікавитися традиціями та звичаями країни, регіону, де учні проживають; історичними пам'ятками рідного міста тощо

Отже, якість патріотичного виховання учнів будь-якого віку залежить напряму від вчителів, які повинні на кожному уроці невимушено «пророкувати» в серцях дітей паростки патріотизму. Діти – це наше майбутнє, і те, що буде закладено в їх свідомість сьогодні, вони використовуватимуть завтра.

Список використаних джерел

1. Бех І. Д. Концептуальні засади формування у школяра особистісних цінностей // Виховання патріотизму у дітей та молоді в сучасних соціально-економічних умовах. Матер. звітної науково-практичної конференції. — К., 1999. — С. 4—8.

2. Воропай О. Звичаї нашого народу. Етнографічний нарис : в 2 т. — К. : Оберіг, 1991. — Т. 1. — 449 с.
3. Коменский Я. А. Великая дидактика //Избранные педагогические сочинения. — М. : Учпедгиз, 1955. — С. 161—376.
4. Концепція виховання дітей та молоді у національній системі освіти //Інформаційний збірник МО України, 1996. — № 13.
5. Концепція національного виховання //Рідна школа. — 1995. — № 6. — С. 18—25.
6. Макаренко А. С. Педагогическая поэма// Сочинения: В 7 т. — М. : Изд-во АПН, 1957. — Т. 1. — 784 с.
7. Наказ Міністерства освіти і науки України від 16 червня 2015 року № 641 «Концепція національно-патріотичного виховання дітей і молоді» [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://mon.gov.ua/usi-novini/novini/2015/06/16/nacjonalno-patriotichne-vihovannya/>.
8. Новый тлумачний словник української мови. У 4 томах / Укладачі В. Яременко, О. Сліпущко. — К. : Аконіт, 1999. — Т. 3. — С. 223.
9. Основи національного виховання: Концептуальні положення / В. Г. Кузь, Ю. Д. Руденко, З. О. Сергійчук та інш. / за заг. ред. В. Г. Кузя та інш. — К. : Інф.-видавн. центр «Київ», 1993. — Ч. 1. — 152 с.
10. Сухомлинский В. А. Как воспитать настоящего человека. — К. : Рад. школа, 1975. — 243 с.
11. Ушинский К. Д. Про народність у громадському вихованні // Вибрані педагогічні твори в 2 т. — К. : Рад. школа, 1983. — Т. 1. — С. 43—123.

References

1. Bekh I. D. Kontseptualni zasady formuvannya u shkoliara osobystisnykh tsinnosti / Vykhovannya patriotyzmu u ditei ta molodi v suchasnykh sotsialno-ekonomichnykh umovakh. Mater. zvitnoi naukovy-praktychnoi konferentsii. — K., 1999. — S. 4—8.
2. Voropai O. Zvychai nashoho narodu. Etnohrafichnyi narys: V 2 t. — K. : Oberih, 1991. — Т. 1. — 449 s.
3. Komenskiy Ya. A. Velykaia dydaktyka //Yzbrannyye pedahohyeheskye sochyneniya. — M. : Uchpedhyz, 1955. — S. 161—376.
4. Kontsepsiia vykhovannya ditei ta molodi u natsionalnii systemi osvity //Informatsiinyi zbirnyk MO Ukrainy, 1996. — № 13.
5. Kontsepsiia natsionalno vykhovannya //Ridna shkola. — 1995. — № 6. — S. 18—25.
6. Makarenko A. S. Pedahohyeheskaia roema// Sochyneniya: V 7 t. — M. : Yzd-vo APN, 1957. — Т. 1. — 784 s.
7. Nakaz Ministerstva osvity i nauky Ukrainy vid 16 chervnia 2015 roku № 641 «Kontsepsiia natsionalno- patriotychnoho vykhovannya ditei i molodi» [Elektronnyi resurs]. — Rezhym dostupu: <http://mon.gov.ua/usi-novini/novini/2015/06/16/nacjonalno-patriotichne-vihovannya/>.
8. Novyi tлумachnyi slovnyk ukrainskoi movy. U 4 tomakh / Ukladachi V. Iaremenko, O. Slipushko. — K. : Akonit, 1999. — Т. 3. — S. 223.
9. Osnovy natsionalnoho vykhovannya: Kontseptualni polozhennia / V. H. Kuz, Yu. D. Rudenko, Z. O. Serhiichuk ta insh. / Za zah. red. V. H. Kuzia ta insh. — K. : Inf.-vydavn. tsentr «Kyiv», 1993. — Ch. 1. — 152 s.
10. Sukhomlynskiy V. A. Kak vospytat nastoiashcheho cheloveka. — K. : Rad. shkola, 1975. — 243 s.
11. Ushynskiy K. D. Pro narodnist u hromadskom vykhovanni // Vybrani pedahohichni tvory v 2 t. — K. : Rad. shkola, 1983. — Т. 1. — S. 43—123.

Слятина И. А. Современные подходы патриотического воспитания учеников подросткового возраста

Статья посвящена исследованию вопроса современных подходов к патриотическому воспитанию учащихся подросткового возраста. Национальная программа воспитания и обучения подрастающего поколения в Украине предусматривает подготовку высоко нравственных граждан, которые заботятся об укреплении своей независимой Родины, которые обладают общечеловеческой системой ценностей и сохраняют традиции украинского народа. Раскрыто понятие термина «патриотизм», изложены основные аспекты и задачи развития патриотических наклонностей среди учеников. Подчеркнута важность роли учителя музыкального искусства в патриотическом воспитании учащихся подросткового возраста.

Ключевые слова: патриотизм, патриотическое воспитание, музыкальное искусство, ученики подросткового возраста.

Slyatina I. Modern approaches to patriotic upbringing of teenagers

In this article, the principles of patriotic upbringing of pupils of adolescence, peculiarities and difficulties that may arise during their application will be considered. At each stage of society development certain guidelines to the upbringing of the younger generation are dominated. In our time, the problem of national-patriotic education of adolescent students by means of musical art becomes especially relevant. The definition of the word «patriotism» precisely sets the task for the teacher to develop patriotic inclinations among students: the study of the national Ukrainian culture; finding certain peculiarities inherent only in this nationality; a story about the heroic deeds of military men; an explanation of the role of the motherland's defender in the present and the future of the country. Adolescence has its own peculiarities, both in teaching and in upbringing. But in the teenage period, children comprehend any information very seriously and deeply. Therefore, pupils of adolescence have a good understanding of the surrounding situation in their native country already, they can express their opinion fully and, by analyzing, draw conclusions. That is why, teachers need to pay great attention to the moral, ethical, aesthetic qualities, collectivism, respect for elderly people, their parents and the history of their native land, to encourage children to study their own traditions and customs of the country, the region where the students live; historical sights of the hometown, etc. Consequently, the quality of patriotic education of pupils of any age depends on the direction of the teachers, who must «sprout» the seeds of patriotism in the hearts of children.

Key words: patriotism, patriotic education, art of music, pupils of adolescent age.

Стаття надійшла до редколегії 12.12.2017